

УДК 1:378(4+477)

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ ТА ЙОГО НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ

Людмила Рижак

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,
e-mail: l_ryzhak@franko.lviv.ua

Розглянуто розбудову національної системи освіти в умовах глобалізації та євроінтеграції. Досліджено соціально-економічні й культурні чинники інституційної реорганізації вищої освіти та їхній вплив на національну ідентифікацію системи освіти. Показано, що регіональна ідентифікація освіти загрожує її національній ідентичності, слугуючи денаціоналізації освітнього простору, його космополітизації на засадах ринкових вартостей. Обґрунтовано необхідність відродження національної ідентичності освітнього простору України на засадах європейських гуманістичних вартостей.

Ключові слова: глобалізація, освітній простір, національна ідентифікація освіти, регіональна ідентифікація освіти, гуманістичні вартості освіти.

Загальновідомо, що національні освітні системи та їхні інституційні форми конституювалися за умови підтримки національної держави. Головною інституційною формою освіти, яка суголосила економічним, соціально-культурним і політичним інтересам держави, був модерний університет. Він, як осереддя освітнього простору держави, відтворював власну національну ідентичність і здійснював ідентифікацію громадян шляхом передавання знань і культурних вартостей.

Сучасний стан людства характеризує перехід від доби модерності до постмодерності в умовах глобалізаційної інтеграції. Нації-держави та їхні освітні системи зазнають істотних трансформацій, актуалізуючи питання національної ідентичності. На таке питання, яке С. Гантінгтон сформулював як: хто ми? – доводиться відповідати не лише високорозвиненим країнам, що є лідерами глобалізації, а й слаборозвиненим країнам. Це питання принципово важливе для України, яка ще й досі не визначила свої національні пріоритети. Тому система освіти в процесі реформування стикається зі значними труднощами власної національно-культурної ідентифікації.

Філософські проблеми інноваційного реформування системи освіти в Україні та її ренаціоналізацію досліджують В. Андрущенко, В. Кремень, М. Михальченко, В. Огнев'юк, В. Скотний, В. Ярошовець. Євроінтеграцію вищої освіти України, її особову орієнтацію вивчають В. Андрущенко, В. Журавський, М. Згуровський, В. Кремень, М. Михальченко, В. Шевченко та інші.

Незважаючи на широкий спектр досліджень у царині філософії освіти, зростає потреба в осмисленні європейських вартостей освіти, долученні до них у процесі реформування національної системи освіти та творенні спільного європростору. **Мета статті** – проаналізувати інституційну реорганізацію вищої освіти в Україні та наслідки її комерціалізації. З’ясувати вплив регіональної ідентифікації освіти на її національну ідентичність в умовах євроінтеграції.

Здобувши незалежність, Україна отримала унікальний шанс не лише ренационалізувати університетську освіту, а й завдяки їй успішно ввійти в європейське співтовариство як рівноправний партнер, а не аутсайдер. Зрозуміло, що розбудова університетського освітнього простору має, з одного боку, суголосити вимогам соціально-економічного та культурного розвитку, а з іншого, – відповідати на виклики глобалізаційної інтеграції.

Глобалізація – багатовимірний процес, який розгортається не лише в соціально-економічній і політичній сферах життєдіяльності, а й у культурній сфері, де спостерігаємо глобальну комунікацію та загальноосвітню культурну стандартизацію. Глобалізаційну динаміку світу, на думку Б. Барбера, задають чотири імперативи: імператив ринку, імператив ресурсів, імператив інформації і технології та екологічний імператив. Вони проникають крізь національні кордони та здійснюють гомогенізацію суспільного життя [див.: 6, с. 59]. Водночас, Р. Робертсон вважає, що глобальне не перебуває понад і поза межами окремих складових одиниць глобальної системи. Не заперечуючи, що світ-у-цілому має певні системні властивості, які переступають межі його складових одиниць, самі ці складові одиниці значною мірою сконструйовані в умовах процесів і заходів, які виходили за їхні межі, та в умовах дедалі глобальнішої динаміки [6, с. 59–60]. Така динаміка стосується й конституювання глобального освітнього простору, суттєво впливаючи на функціонування національних систем освіти, їхню інституційну конфігурацію, місію та завдання у життєдіяльності суспільства.

“Сучасне суспільство, – наголошує Я. Пелікан, – неможливо уявити без університету. Але справді доводиться визнати, що сьогодні, коли західні суспільства вступають у двадцять перше століття та третє тисячоліття нашої ери, університет перебуває в кризовому стані й ризикує втратити довіру” [4, с. 35]. Така ситуація зумовлена тим, що сучасний університет функціонує в умовах глобальної капіталістичної системи та її інтегративних тенденцій. Нинішня стадія глобалізації, на думку її дослідників, призводить до відносного послаблення націй-держав, вираженого в послабленні національної економіки, з одного боку, та в занепаді національних традицій у культурній площині, з іншого.

Глобалізація ринкових відносин зумовила не лише зміну економічного ладу, а й переродження національної держави. В умовах глобального ринку нація-держава, зауважує М. Квек, поступово позбувається національних ознак у класичному розумінні. Це зумовлено тим, що суверенітет нації-держави вплетений у павутину транснаціональних акторів, підпорядкований їхнім владним можливостям, орієнтації та ідентичності. Домінування ринкових вартостей змінює роль держави щодо функціонування системи вищої освіти та університету як освітньої інституції. На думку З. Баумана та М. Елброва, держава в умовах глобалізації дедалі більше відіграватиме роль адміністратора, а не провідника духовних сил нації [див.: 1, с. 274–275].

Безперечно, імператив ринку вплинув і на систему вищої освіти України та її національно-культурну ідентифікацію. Упродовж дев'яностих років освітній простір України зазнав істотних трансформацій, змінивши свою інституційну конфігурацію, яка пов'язана з "університезацією" вищої освіти. За останнє десятиріччя ХХ ст. в освітньому просторі України поряд із класичними університетами постали неklasичні: технічні, медичні, педагогічні тощо. Тоді ж понад сто вищих навчальних закладів отримали статус національних. Здавалося б, що процес "університезації" вищої школи дасть змогу здійснити її ренаціоналізацію, а освітній простір набуде рис національно-культурної ідентичності. Проте більшість новостворених університетів продовжують звичну їм професійну стратифікацію освітнього простору шляхом реалізації двох головних завдань: а) у навчанні інтелектуальних професій; б) у наукових дослідженнях і підготовці майбутніх дослідників. Цю тенденцію досить влучно охарактеризував Х. Ортеґа-і-Ґасет: "Університет учить бути медиком, фармацевтом, адвокатом, суддею, нотарем, економістом, державним управлінцем, учителем природничих і гуманітарних предметів у закладах середньої освіти тощо. Окрім цього, в Університеті плекають власне науку – там провадять дослідження, там вчать пізнання" [3, с. 73]. Завдяки поєднанню професіоналізму з науковими дослідженнями університет був і залишається інституцією, що формує інтелектуальний потенціал нації, без якого неможливий науково-технічний поступ.

Однак ні наука, ні інтелектуальний потенціал не є самоціллю для університету. Його призначення – плекання інтелектуальної еліти, метою якої є соціальний поступ, а тому вона сама має бути вкорінена в суспільно-культурному бутті нації. Цю укоріненість формує університет шляхом передавання культури. Наголошуючи на націокультурній місії сучасного університету, Х. Ортеґа-і-Ґасет писав: "Культура – те, що вирятовує з життєвої катастрофи, вона дозволяє людині жити так, щоб її життя не стало безглуздою трагедією чи повним здираванням" [3, с. 76].

Зазначимо, що розбудова університетського освітнього простору в Україні відбувається за умови, яку М. Квек характеризує як колапс модерного університету. Річ у тім, що національна держава підтримувала і фінансувала університет як модерний заклад. Натомість університет був оберегом національної культури та вихователем громадян національної держави. Проте внаслідок глобальних трансформаційних процесів низку завдань, які традиційно виконувала держава, зокрема стосовно вищої освіти, відтепер не зараховують до її компетенції. Передовсім це стосується фінансування університетської освіти, яке щороку скорочується.

Університети, втративши підтримку держави, опинилися віч-на-віч із ринком. "Університет, – зазначає польський експерт, – вже не є партнером держави, він радше став прохачем, отже, держава і ставиться до нього як до прохача" [1, с. 284]. Щоб вижити в умовах глобального ринку, університет має перетворитися в корпорацію, яка більш-менш ефективно надає освітні послуги. Тож культивування та поширення національної ідентичності втрачає свою пріоритетність, яку заступає ринок попиту й пропозиції на освітні послуги. Цей процес М. Квек назвав "кризою ідентичності" модерного університету. Інакше кажучи, націєтворча місія Університету, що був партнером національної держави, вичерпала себе.

Оскільки вільноринкові принципи все активніше захоплюють університети, то польський дослідник ставить надзвичайно слушне запитання: “Чи Університет справді мусить рухатися до моделі щораз ефективнішої корпорації, такої собі бюрократичної структури, що боротиметься за своє місце на ринку з іншими, подібними, ізольованими бюрократичними системами, шукаючи клієнтів для своїх освітніх послуг?” [1, с. 284]. Із плином часу, як зазначає автор, Університет, що погодився працювати в межах, продиктованих лише логікою ринку, очевидно, перетвориться на справжнісіньку корпорацію й не відчуватиме ані найменшого жалю з приводу того, що він “освітня корпорація”. Його завдання полягатиме у вишколі фахівців швидко, дешево та ефективно, а ще більш бажано – дуже швидко, дуже дешево і дуже ефективно.

В умовах інформатизації суспільства та переходу до ринкової економіки в Україні відбувається непомітна, але поступова трансформація вищої освіти на засадах ринкових вартостей. Загальний напрям реформ в освіті, до якого долучилася й Україна, – “це запровадження пожиттєвої освіти для кожного, якнайширший доступ до знань за помірну плату, інтенсивне навчання у закладах, що фінансово незалежні та постійно зорієнтовані на ринок” [1, с. 278].

Ринкові орієнтації в освітньому просторі України виявляються в інституційній реорганізації його форм. Сучасна глобалізація, на думку Я. Пітерзе, “переходить у плюралізацію організаційних форм. Структурна гібридизація та мішаниця різноманітних способів організації дає початок плюралізації форм співпраці та змагання, а також новим змішаним формам співпраці... Багатоманіття ідентичностей і децентрація соціальних суб'єктів спирається на здатність індивідів скористатися кількома організаційними опціями водночас. Отже, глобалізація – це основа для розширення й урізноманітнення “джерел особистості”” [5, с. 82].

Внаслідок інституційної реорганізації в освітньому просторі України сьогодні функціонує приблизно сотня університетів, з яких третина – приватні. Університет, наголошував Х. Ортеґа-і-Ґасет, має контактувати з суспільним життям, з історичною реальністю. Він має бути відкритий сьогодні, бути в самому його осерді [3, с. 105]. Екстраполюючи міркування Х. Ортеґа-і-Ґасета на український контекст, доречно стверджувати, що університет не може бути інституцією лише для студентів. Університет, перебуваючи в “самому осерді життя, в його доконечних потребах”, повинен розглядати найактуальніші питання з культурного, фахового та наукового підходів. Лише за таких умов він набуде статусу провідної інституції української ідентифікації.

Натомість зміна інституційної конфігурації в освітньому просторі України відбувається без урахування соціально-економічного поділу праці, технологічних новацій і потреб ринку. Передовсім новостворені університети задовольняють освітній попит на правничі та економічні спеціальності, які ринок праці, на жаль, не потребує. До того ж якість освіти не відповідає вимогам міжнародних і європейських стандартів. Адже такі університети зазвичай не мають науково-методологічної бази, тяглості історичних і академічних традицій; вони, з одного боку, посилюють дисбаланс пропозицій і попиту на ринку праці, а з іншого, – “розмивають” національну ідентичність освітнього простору. Десятилітній процес “університезації” освіти в Україні, на думку експертів, продемонстрував більше недоліків, ніж здобутків. За роки незалежності Україна вийшла у світові

лідери за кількістю вищих навчальних закладів – 353 (III і IV рівнів акредитації) та чисельністю студентів – 2,4 млн., втративши при цьому в якості освітньо-наукового потенціалу. Зокрема, жоден український університет не входить до переліку 500 найкращих у світ [2, с. 77].

Проаналізувавши тенденції комерціалізації та корпоратизації в західноєвропейському та американському освітньому просторі, М. Квек висноує, що “національна свідомість вже не відіграватиме головної ролі у соціальному житті сучасних технологічно розвинутих держав, а національна ідентичність вже не буде головним цементувальним чинником для суспільства пізнього модерну” [1, с. 283].

На думку С. Гантінґтона, “модернізація, прориви в економічному розвитку, урбанізація та глобалізація призвели до того, що люди змушені були перевизначати власну ідентичність, звузити її межі, перетворити її на більш камерну... Національній ідентичності довелось поступитись місцем ідентичностям субнаціональним, груповим і релігійним” [13, с. 37]. У США ця “фрагментація ідентичності” виявила себе в мультикультуралізмі, в чіткій стратифікації расової, етнічної та ґендерної свідомості. Натомість в Європі “звуження ідентичності” супроводжується одночасним її “розширенням”. Поява європейської ідентичності сприяє подальшому “звуженню ідентичності” в багатьох європейських народів.

Однак європейська ідентичність, як наголошує Е. Сміт, не є конфронтаційною до національних ідентичностей. Створення культурного простору споріднених культур, наприклад європейської, означатиме, що вона буде заснована на ґрунті спільної європейської культурної спадщини (міфи, символи, вартості, спогади), і то так, що вони не конкуруватимуть з ще сильними й могутніми національними культурами. Тільки в такий спосіб буде витворений новий тип колективної ідентичності, що охоплює, але не скасовує окремі нації [9, с. 182]. Справді, “людям властиві численні колективні ідентичності, обсяг і сила яких варіюється залежно від часу і місця. Ніщо не перешкодить індивідам ідентифікувати себе водночас із Фландрією, Бельгією та Європою і виявляти вірність кожному з цих утворень у відповідному контексті” [9, с. 182]. Національна ідентичність, зауважує автор, фактично і тепер набагато важливіше і сильніше впливає, ніж інші колективні культурні ідентичності. “Цей тип колективної ідентичності і далі на довгі прийдешні часи вимагатиме людської відданості, навіть якщо поряд з національними ідентичностями виникнуть інші, широкомасштабні, але вільніші форми колективної ідентичності... Створення широкомасштабних континентальних ідентичностей (європейський приклад) може насправді покріпити осібні націоналізми етнічних груп і націй у межах демаркованого культурного простору; індивідуальні члени “родини близьких культур” немов набираються сили від своїх родинних зв’язків” [9, с. 183].

Перехід України до ліберально-ринкових відносин зумовив появу нових форм колективної ідентичності, специфіку яких виражають регіональні ідентичності. Такі ідентичності постали на окремих територіях, що мають свою соціально-економічну та історико-культурну специфіку. Регіональну ідентичність можна визначити як сприйняття індивідом себе як представника реальної або уявленої спільноти, якій властива єдність території проживання, соціально-культурного досвіду, ціннісних орієнтацій і способу життя. Передовсім регіональну

ідентичність в Україні живить економічно-фінансовий інтерес. Він, зазвичай, як зауважує Е. Сміт, “не становить **основи стабільної колективної ідентичності**” [9, с. 14]. Тому національна ідентичність освітнього простору зазнає фрагментації шляхом утвердження регіональних ідентичностей. До того ж регіональна ідентичність формується довкола уяви про ворожість між Сходом і Заходом країни. Це – “ідентичності спротиву”, як їх називає М. Кастелз, а тому вони конфронтаційні.

В освітньому просторі України регіоналізація виявляє себе в культурно-релігійних та світоглядних орієнтаціях: проросійська спрямованість властива освітньому простору в східному регіоні, тоді як проєвропейська орієнтація – у західному. Підписавши Болонську декларацію, наша держава тим самим взяла на себе зобов'язання здійснювати на практиці спільні вимоги, критерії і стандарти у системі вищої освіти. Пріоритетна вимога Болонської угоди – збереження національної ідентичності освітніх систем в умовах євроінтеграції та цивілізаційної модернізації. Це означає, що національна ідентифікація освітнього простору – головна місія університету. Якщо національна ідентичність репрезентує спільні духовні цінності та належність до єдиного соціально-культурного кола, то регіональні ідентичності окреслюють цивілізаційні простори, які соціально та культурно виключають один одного. Регіоналізація освітнього простору “розмиває” соціально-історичну та мовно-культурну спільність українського народу, нівелюючи потребу в його національній ідентичності.

Звичайно, на тлі глобалізаційних та євроінтеграційних тенденцій виникнення регіональних культурних просторів не є чимось винятковим. Проте їхня поява не зменшує влади національних ідентичностей. Досліджуючи національну ідентичність як колективний культурний феномен, Е. Сміт визначає її як пріоритетну щодо інших видів колективної культурної ідентифікації. Це зумовлено тим, що **національна ідентичність** виконує функції, які інші види ідентичностей або неспроможні задовольнити, або задовольняють їх неадекватно. Найбільшу вагу має те, що нація може запропонувати славетне майбутнє, подібне до її героїчного минулого. Так, вона може надихнути людей на підпорядкування спільній долі, яку мають утілити наступні покоління. Отже, найголовніша функція національної ідентичності полягає в створенні сильної “спільноти з властивими їй історією та долею”, в порятунку людини від особистого забуття та у відновленні колективної віри [9, с.167]. До того ж національна ідентичність має потужну енергію згуртовувати, “надихати колективну свідомість і спонукати до колективних дій” [9, с. 13].

На противагу національній ідентичності, глобально-цивілізаційна ідентичність підпорядкована законам ринку і вона має космополітичний вимір. Як зазначають М. Фезерстоун і С. Леш, “соціокультурні процеси і форми життя виникають мірою того, як глобальне усуває **націю-державу** як визначальну опору соціального життя. У новій оправі глобальні *потоки* – у медіашафтах, етношафтах, фінансошафтах і техношафтах – починають обіймати таку саму, а то навіть центральнішу, позицію, ніж *національні інституції*. Міжнародні соціальні, політичні та культурні (наприклад медії) організації згуртовуються між собою та починають заступати своїх національних відповідників” [11, с. 18].

Космополітична ідентичність притаманна передовсім транснаціональній еліті. Ідентичність космополіта, як наголошує Е. Сміт, перебуває поміж і ніде. Він залучений у багато світів, не вважаючи себе частиною жодного з них. Це позиція та ідентичність інтелектуала, який перебуває зовні відносно локальних арен, серед яких він або вона переміщується. Практика космополітизму ґрунтується на дотриманні дистанції, а часто на збереженні вищості над локальним [9, с. 118].

Зокрема, соціологічні опитування серед американської еліти, бізнесменів, фінансистів, інтелектуалів і навіть державних чиновників, що наводить С. Гантінгтон, засвідчили якого натиску зазнає національна ідентичність від транснаціональних і космополітичних ідентичностей. Транснаціональна еліта, яка контролює силу, багатство і знання, дистанціюється від національної ідентичності, а відтак зростає прірва між нею й американським народом [13, с. 28].

Безперечно, умови ідентифікації докорінно змінилися. Йдеться про інтенсифікацію глобальних потоків, які Й. Фрідман означив як етношафти, техношафти, фінансошафти ідеошафти [12]. Вони універсалізують соціальне життя. Інакше кажучи, глобалізація постає як триумф універсальної волі, що вносить, здавалося б, значну міру абстракції або ви-пустошення сенсу зі щоденного життя.

Під впливом глобальних “ландшафтів” формується глобальна космополітична культура. “Нема жодного сумніву, – переконаний Е. Сміт, – що риси такої технічної культури вже можна розпізнати, хоча нині вона поширюється на планеті дуже нерівномірно. А чи може ця космополітична культура вижити й процвітати? Чи може вона пустити коріння серед населення земної кулі?” [9, с. 165]. Нова глобальна культура універсальна, технічна й позачасова. Вона, як наголошує дослідник, не має історичної основи, ритму розвитку, відчуття часу і послідовності. Її космополітизм ґрунтується на уніфікованій технології з безліччю систем комунікації, а тому вона повсюдна, безформна, історично та культурно не вкорінена.

Західна космополітична культура поширюється засобами масової інформації й телекомунікаціями по всьому світу. Її вплив проявляється у щоразу більшій культурній та економічній одноманітності в різноманітних царинах і продуктах діяльності. Однак вона приваблива лише для транснаціональної еліти, позаяк “глобальна культура не пишається історією чи історіями: фольклорні мотиви вона використовує й розробляє для зовнішнього оздоблення зорієнтованої на сьогодні й майбутнє науково-технічної культури” [10, с. 164].

Глобальна культура створює реальну загрозу космополітизації освітнього простору в Україні. До того ж він і так не позбавлений інтернаціональних рис, які були йому властиві. Передовсім це стосується функціонування української мови як найважливішого національного ідентифікатора. Незважаючи на те, що українська мова закріплена конституційно як державна, в освітньому просторі зберігається тенденція двомовності у викладанні, написанні навчальних посібників і публікації результатів наукових досліджень тощо. Двомовність позбавляє мову функції як національного ідентифікатора, а зводить її до інструментальної прагматики: засобу викладу думок. Показовим у цьому плані є засилля в освітньому просторі України наукової та філософської російської термінології. Русифікація освітнього простору постає формою його денационалізації.

У національному просторі “мова є адекватним виразником поля смислів культури” та забезпечує причетність індивідів тої чи тої спільноти до одних і тих самих вартостей [8, с. 80]. Тому, як зазначає автор, світ у баченні іншої мови постає інакшим. А саме “світ мови кожної нації своєрідно опосередковує сприймання дійсності і своєрідно її структурує” [8, с. 101]. Завдяки символам і смисло-образам мови існує неповторний життєвий світ нації.

На думку, Е. Сміта, саме для центрально- та східноєвропейських націй мова є найважливішим культурним ідентифікатором, “вона залишається життєдайним символічним джерелом самобутності й народнокультурної мобілізації” [10, с. 97]. Для західноєвропейських націй мова не єдиний важливий аспект національного життя. Його невід’ємною складовою частиною є унікальна, самобутня й адекватна культурна спадщина й етнічне минуле. “Сказати, що етнос не має самобутньої культури й етноісторії, означає відкинути його претензію на національне визнання” [10, с. 96]. Отже, для досягнення своїх національних витоків важлива роль належить етноісторії. Що повніша й багатша етноісторія, наголошує Е. Сміт, то переконливішими стають претензії нації, то глибших струн вона може торкнутися в серцях членів нації [9, с. 167–168]. Учений переконливо доводить, що історично неглибока глобальна культура, що ґрунтується переважно на прагматичній мові повсякденності, не в змозі замінити спільну пам’ять, традиції, міфи й символи національних культур. “Якщо пам’ять – чільний момент в ідентичності, ми не можемо побачити ні глобальної ідентичності в розвитку, ні прагнень до неї, ані жодної колективної амнезії, яка б допомогла замінити наявні “глибокі” культури космополітичною “поверховою” культурою” [10, с. 43].

До речі, в європейських країнах, незважаючи на експансію вільноринкових цінностей, національні освітні системи генерують і транслюють культурно-історичну пам’ять кожного народу. Саме тому Д. де Ружмон наголошує, що “Європа є батьківщиною пам’яті. Вона є навіть, пам’яттю світу, тим місцем світу, де зберігають і відтворюють найдавніші документи людської раси, і роблять це не лише в музеях та бібліотеках, але також у звичаях, традиціях, у мовних навичках, у близькості людських відносин” [7, с. 25]. Ось чому Європа – взірць для наслідування. У контексті європейського вибору ренаціоналізацію освітнього простору України повинні здійснювати через відновлення історичної пам’яті, оскільки саме пам’ять посідає центральне місце у створенні ідентичностей і культур.

Засилля ринкових вартостей спостерігаємо в освітньому просторі повсюдно. Проте ринкові вартості не можуть заступити покликання університету акумулювати та зберігати спільну пам’ять, академічні вартості та традиції. Я. Пелікан переконаний, що традиції, на яких ґрунтується сучасний університет, не треба ігнорувати. Адже неможливо визначити, чим є університет, не звертаючи уваги на його спадщину [4, с. 65–66]. “Колись, після тої доби масової амнезії, якою є наш час, пошук культурної ідентичності знову стане ...пошуком культурного та духовного коріння; нове покоління звернеться до цих притулків традиції з питанням про своїх загублених дідів, – а отже, й про себе, й про ще ненароджені покоління” [4, с. 192].

Університет як освітньо-наукова інституція може і повинен здійснювати національну ідентифікацію шляхом нагромадження, культивування і передачі спільної пам’яті, міфів та символів спільноти; розвивати, відбирати і переда-

вати історичні традиції та ритуали. У збереженні та відтворенні національної ідентичності освітніх систем важлива роль належить гуманітаризації вищої освіти. Університет орієнтує особу на опанування найновішими технологіями та збереження вірності національним традиціям. Без такої взаємопов'язаності цивілізаційних і культурних здобутків, університетська освіта не мала би майбутнього. На думку Я. Пелікана, “університет, який ...через велику готовність “розвиватись” і “дивитися вперед” нехтував би своїм покликанням зберігати “істини всесвітньої мудрості” й бути сховищем традиції, втратив би разом із минулим і теперішнє, і майбутнє” [4, с. 191].

Незважаючи на те, що сучасна техніка й технологія інтегрують та уніфікують усі сфери діяльності людей, з'ясувалося, що процеси модернізації сучасного суспільства не нівелюють їхнього прагнення до утвердження своєї культурно-національної самобутності, мови, релігії, традицій і звичаїв. “Сьогодні національна ідентичність становить головну форму колективної ідентифікації. Хоч які почуття в індивідів, національна ідентичність стає домінантним критерієм культури та ідентичності, єдиним принципом урядування і центральним фокусом соціально-економічної активності” [9, с. 176]. Лише національна ідентичність, на думку Е. Сміта, задовольняє потребу в обраності, унікальності історії, особливої долі народу. Отже, проблема ідентичності не втрачає своєї актуальності, а освіта є тим соціальним інститутом, який спроможний формувати національну ідентичність не лише особи, а й народу.

Література

1. *Кеек М.* Національна держава, глобалізація та Університет як модерний заклад // *Ідея Університету: Антологія.* Львів: Літопис, 2002. С. 269–294.
2. *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні.* К.: Пед. думка, 2011.
3. *Ортега-і-Гасет Х.* Місія Університету // *Ідея Університету: Антологія.* Львів: Літопис, 2002. С. 67–108.
4. *Пелікан Я.* Ідея університету: переосмислення. К.: Дух і літера, 2008. 360 с.
5. *Пітерзе Я.* Глобалізація як гібридизація // В кн.: *Глобальні модерності.* К.: Ніка-Центр, 2008. С. 73–105.
6. *Робертсон Р.* Глокалізація: часопростір і гомогенність-гетерогенність // В кн.: *Глобальні модерності.* К.: Ніка-Центр, 2008. С. 48–72.
7. *Ружмон Д.* Європа у грі. Шанс Європи. Відкритий лист до європейців. Львів: Б. в., 1998.
8. *Скринник М.* Наративні практики української ідентичності: доба Романтизму. Львів: Каменяр, 2007.
9. *Сміт Е.* Національна ідентичність. К.: Основи, 1994.
10. *Сміт Е.* Нації та націоналізм у глобальну епоху. К.: Ніка-Центр, 2009.
11. *Фезерстоун М., Леш С.* Глобалізація, модерність і опросторовлення суспільної теорії: вступ // В кн.: *Глобальні модерності.* К.: Ніка-Центр, 2008. С. 17–47.
12. *Фрідман Й.* Глобальна система, глобалізація та параметри модерності // В кн.: *Глобальні модерності.* К.: Ніка-Центр, 2008. С. 106–134.
13. *Хантингтон С.* Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности. М.: ООО “Издательство АСТ”, ООО “Транзиткнига”, 2004.

AN EDUCATIONAL SPACE OF UKRAINE AND ITS NATIONAL IDENTIFICATION

Liudmyla Ryzhak

Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: l_ryzhak@franko.lviv.ua

Construction of the national system of education in the conditions of globalization and eurointegration is considered. Socio-economical and cultural factors of the institutional reorganization of higher education and their influence on national authentication of the system of education are investigated. It is shown that regional authentication of education threatens the national identity, serving denationalization of educational space, its cosmopolitization on principles of market values. The necessity of revival of national identity of educational space of Ukraine on the principles of the European humanism values is substantiated.

Key words: globalization, an educational space, national identification of education, regional identification of education, humanistic values of education.

*Стаття надійшла до редколегії 14.03.2011
Прийнята до друку 26.04.2011*